

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
KATEDRA ZA ORGANIZACIJU ZNANJA
IZVANREDNI STUDIJ BIBLIOTEKARSTVA

Predmetno označivanje beletristike u narodnim knjižnicama

diplomski rad

Mentor: dr. sc. Tomislav Ivanjko

Studentica: Martina Majdak

Zagreb, rujan 2018.

SADRŽAJ

Uvod	3
1. Teorijski okvir	5
1.1. Predmetno označivanje književnosti u svrhu zadovoljavanja potreba korisnika narodnih knjižnica	5
1.2. Osnovno o predmetnoj obradi.....	6
1.3. Društveno označivanje kao alternativa i/ili pomoć u predmetnom označivanju književnih tekstova.....	9
2. Problem klasifikacije književnosti	12
2.1. Književnoteorijsko određenje pojma i problema klasifikacije književnosti.....	12
2.2. Klasifikacija i predmetna obrada književnih tekstova/dokumenata.....	13
2.3. Predmetno označivanje na stranicama za društveno čitanje.....	14
3. Ispitivanje pristupa građi	15
3.1. Rezultati	18
3.2. Rasprava.....	25
4. Zaključak.....	26
6. Literatura	28

Uvod

Uz sve tehnološke promjene i inovacije, nove, elektroničke izvore informacija, supostojanje digitalnih knjižnica i fizičkih prostora koji obavljaju tu funkciju, bilo u klasičnom smislu (kao mjesta u kojima se čuvaju fizički primjerci tiskanih knjiga i u čijim se prostorima mogu zadovoljiti informacijske i druge potrebe korisnika knjižnice) ili u svim oblicima suvremenih pokušaja redefiniranja funkcije i svrhe knjižnice, narodne su knjižnice još uvijek prvenstveno usmjerene korisnicima koji čitaju - knjige¹. Istraživanje provedeno na primjeru knjižnice i čitanice Bogodana Ogrizovića u Zagrebu “za ispitanike, točnije njih 155, koji su sudjelovali u ovom istraživanju, najvažnija usluga ili aktivnost zbog koje dolaze u knjižnice jest posudba knjiga” (Kovačević; Vrana 2015: 148). Najviše se u narodnoj knjižnici traži beletristika. Prema još uvijek važećim Standardima za narodne knjižnice “knjižni fond općinske ili gradske narodne knjižnice treba sadržavati (u broju svezaka): 45% beletristike, 25% znanstvene i popularno-znanstvene literature, 27% literature za djecu i 3% priručne literature.”² Nacionalne strategije poticanja čitanja u prvom redu govore o poticanju čitanja književnih tekstova. Čitanje i kritičko razumijevanje znanstvenih, stručnih i drugih publicističkih tekstova nadogradnja je na svladano čitanje pripovjednih i drugih književnoumjetničkih vrsta tekstova.

Rastuća književna produkcija te problemi nakladništva nisu predmet ovog rada, ali jest interes korisnika, koji do sve većeg broja dostupnih naslova i/ili informacija o njima žele jednostavno i brzo doći, i morali bi moći doći, no često se dogodi da u tome ne uspijevaju. “Narodna je knjižnica lokalno obavijesno središte koje svojim korisnicima omogućuje neposredan pristup svim vrstama znanja i informacija”³ i kao takva bi tu osnovnu korisničku potrebu morala zadovoljiti. Iako se način prikupljanja, obrade i davanja bibliografskih podataka mijenja s pojavom knjiga na novim medijima, jedan se dio obrade u hrvatskim narodnim knjižnicama zanemaruje, štoviše, pravilo dodjeljivanja predmetnih odrednica glasi da se književna djela ne predmete (Štrbac 2004: 15). Beletristika se, dakle, kao najveći dio fonda

¹ Pod knjige se ovdje prvenstveno misli na fizičke knjige, manje elektroničke, i to ponajviše beletristiku i popularnu publicistiku.

² Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, (Narodne novine 58/1999)

³ IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice, 1994.

narodnih knjižnica i najtraženija informacija, prema knjižničarskoj praksi ne uvrštava u predmetne kataloge te joj je pristup ograničen.

U nekim su se sustavima, bez obzira na pitanje isplativosti, pristupilo sadržajnoj obradi književnih djela, kao što je to npr. u Sjedinjenim Američkim Državama s projektom *OCLC/LC Fiction Project* koji se okrenuo potrebama korisnika, i čitatelja i knjižničara, pa se katalogizatori mogu osloniti na smjernice za izradu predmetnica za beletristiku preko četiri pristupne točke: žanr/književna vrsta, književni lik, mjesto/vrijeme radnje, tema (ALA's SAC Subcommittee on the Revision of the Guidelines on Subject Access to Individual Works of Fiction, Drama, etc. 2000 : 1). I, naravno, razvojem virtualnih prostora, otvorio se prostor i čitateljima da, preko mrežnih stranica za društveno čitanje, sami oblikuju i dodaju sadržajne oznake i olakšaju sebi pristup informacijama o književnim djelima koja ih zanimaju.

Uz teorijski pregled sadržajnog označivanja općenito, književnoteorijskih pitanja koja predstavljaju dodatni problem sadržajnom označivanju beletristike te korisničkog označivanja, na uzorku čestih korisničkih upita u Gradskoj knjižnici "Franjo Marković" Križevci ispitat će se mogućnost pristupa književnim djelima u katalozima sustava CROLIST, Zaki, Metelwin i preko tražilice mrežnog kataloga Gradske knjižnice „Franjo Marković“ Križevci koji je autorska nadogradnja na MetelWin program za knjižnično poslovanje u kojem radi knjižnica.

1. Teorijski okvir

Kućne se biblioteke na užas jednih i veselje drugih slažu i po boji omota knjiga. Nije novost, no frekvencija prisutnosti fotografija tih oblika raspoređivanja osobne građe na internetu dovoljna je da se i laici, a ne samo stručnjaci koji se bave organizacijom znanja, upuste u rasprave o svrhovitosti takvog slaganja knjiga. Možda takav oblik rasporeda nema izravne veze sa sadržajem knjiga, ali ima veze s vizualnom informacijom pohranjenom u pamćenju vlasnika biblioteke (koji ovdje predstavlja sustav za organizaciju informacija i pretraživanje) uz koju je vezana informacija o sadržaju knjige. Potreba za slaganjem predmeta (pa i knjiga, dokumenata...) od značenja radi ponovne uporabe kod ljudi je oduvijek prisutna. Knjižnice, odnosno knjižničari, od svojih početaka organiziraju građu koju skupljaju i čuvaju kako bi kasnije bila lako dostupna. Štoviše, razvijaju sustave gledajući unaprijed, predviđajući što će se i kako promijeniti u budućnosti i kakva bi rješenja mogli ponuditi da bi se do traženih informacija, rasutih po milijunima dokumenata, brzo i efikasno moglo doći; razvijaju metode unaprjeđenja sustava za označivanje koji će uštedjeti na ljudskim resursima i vremenu. Pristup informacijama preko sustava za pretraživanje dio je svakodnevice ne samo za znanstvenike i studente već i obične korisnike tražilica (Jahns 2011: 61) zbog čega je važno okrenuti se i korisnicima narodnih knjižnica, stvarnim ili potencijalnim, čijim se informacijskim potrebama po pitanju predmetnog pristupa književnim djelima više bave stranice za društveno čitanje i mrežne knjižare nego knjižnice.

1.1. Predmetno označivanje književnosti u svrhu zadovoljavanja potreba korisnika narodnih knjižnica

Sustavi za pretraživanje oblikovani su tako kako bi omogućili pristup dokumentu ili informaciji koja je od koristi korisniku. Zahtjevi korisnika narodnih knjižnica razvojem su se interneta značajno promijenili i zato bi se usluge koje omogućuju predmetni pristup trebale prilagoditi tim promjenama (Balíková 2011: 7).

Predmetni su katalozi tradicionalno okrenuti sadržajnoj obradi znanstvene i stručne literature pa su prema toj potrebi i organizirani stvarni katalozi bilo kao stručni ili predmetni katalozi, dok se popis građe u njima raspoređivao/unosio (raspoređuje/unosi) poštujući pravila bibliotečno-klasifikacijske sheme u upotrebi,

odnosno indeksnog jezika prema kojem je oblikovan predmetni katalog. Ciljani korisnici tih kataloga nisu prosječni korisnici usluga narodnih knjižnica. Kao što Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj navode⁴ knjižni se fond u općinskim ili gradskim (45% sveukupnog fonda) i županijskim (35% sveukupnog fonda) narodnim knjižnicama sastoji ponajviše od beletristike.

“Krajem 19. stoljeća knjižnice se okreću sustavima otvorenog pristupa po kojima korisnici slobodno odlaze do polica i sami za sebe biraju knjige. To je stvorilo nuždu za organizacijom zbirke tako da budu jasne i razumljive korisnicima.” (Broughton 2004: 7).⁵ Međutim, pristup književnim djelima zaostao je na pristupnicama za pregledavanje kakvo je nudio abecedni katalog unatoč razvoju OPAC-a koji su ponudili ne samo pregledavanje već i pretraživanje građe preko više pristupnica oblikovanih prema bibliografskom zapisu i usklađenih s njim, a ne samo preko pristupnice za autora i naslov. Iako postoji mogućnost pristupa preko pristupnice ključna riječ i/ili predmet, knjižni fondovi narodnih knjižnica nisu dovoljno obrađeni i tek malen broj dokumenata ima dodijeljenu oznaku preko koje mu se može pristupiti.

1.2. Osnovno o predmetnoj obradi

“Predmetno označivanje postupak je opisivanja i izražavanja sadržaja dokumenta riječima prirodnoga jezika u uporabi” (Lešćić 2007: 75). Autori pišu o nečemu, oblikujući ideje i koncepte u nekoj od formi dokumenata; čitatelji potražuju ideje čak iako ih ne znaju formulirati na način identičan autorovu, a sustavi za pretraživanje osmišljeni su kako bi povezali čitatelja s dokumentom (Chowdhury 1999: 2). Informacijski stručnjak tu je da odradi onaj dio posla koji će relevantne dokumente, one koji prenose ideju koju je autor u dokumentu predstavio, a za kojom traga čitatelj, učiniti lako dostupnima. Informacijski sustavi za pretraživanje služe kao most između svijeta stvaratelja i generatora ideja i korisnika tih ideja (Chowdhury 1999: 2). Više je općih načela koja određuju izgradnju i primjenu jezika predmetnih odrednica (IFLA 1999: 9), no osim njih postoje i načela svojstvena izvedbi bibliografskog jezika kao što je načelo primjerenosti korisniku (Svenonius 2005: 70).

⁴ Vidi bilj. 1

⁵ Prijevod moj, ako nije drugačije naznačeno.

Korisnik je stavljen na prvo mjesto pri odlučivanju izrade bibliografskih zapisa. Druga načela, uz navedeno, koja Svenonius navodi i koja se slijede u praksi jesu:

- *Načelo prikazivanja* prema kojem opisi trebaju biti takvi da se entitet sam opisuje. Podnačelo je ono *točnosti* prema kojem entitet mora biti vjerno opisan.
- *Načelo dostatnosti i nužnosti* prema kojem opis mora biti dostatan za postizanje iskazanih ciljeva. Podnačelo mu je ono *važnosti* prema kojem opis mora obuhvatiti samo bibliografski važne elemente.
- *Načelo normiranosti* prema kojem opisi trebaju biti normirani u najvećem opsegu i mjeri.
- *Načelo integracije* prema kojem se opisi svih vrsta građe trebaju u najvećoj mogućoj mjeri temeljiti na zajedničkom skupu pravila. (Svenonius 2005: 70)

Predmetna odrednica kao skup ili niz riječi, (...) koje u svojoj ukupnosti daju sažeti iskaz o predmetu sadržanom u pojedinom dokumentu ili dijelovima dokumenta (Mikačić 1996: 33), može biti jednostavna, sadržana u jednoj riječi, ili složena, iskazujući predmet pomoću više riječi ili u obliku fraze (Lešćić 2007: 75). Predmet dokumenta utvrđuje se uvidom u njegov sadržaj. Karakteristika predmetnih odrednica jest što prirodniji red riječi. Dodaci koji mogu biti u zagradama (modifikatori) tu su da pobliže objasne riječ i njezino značenje, npr. New York (grad); New York (država). Predmetna odrednica može biti izražena jedninom ili množinom, ovisno o vrsti pojma koji izražava; za homonime se dodaje modifikator dok su sinonimi neprihvaćeni oblici i za njih se izrađuju uputnice (Lešćić 2007: 89).

Kako je već prije navedeno, za razliku od klasificiranja, predmetnoj obradi u pravilu književna djela ne podliježu. Međutim, predmetni sustav Kongresne knjižnice predmetne odrednice za književne tekstove (djela dječje književnosti) izrađuje još od 1969., a u Hrvatskoj podršku izradi predmetnog kataloga u narodnim knjižnicama daje Pravilnik za predmetni katalog iz 2004. (Usp. Lešćić 2012: 85).

“Prvi je korak u predmetnom katalogiziranju utvrditi stvarni predmet knjige i namjeru pisca.” (Mikačić 1996: 61). “Zbog poteškoća u jednoznačnom definiranju pojma sadržaj, pa onda i sadržajne analize koja je prvi korak postupka označivanja, u značajnim se radovima koristilo mnogo alternativnih naziva, poput teme, predmeta,

koncepta, informacijske vrijednosti, tematike i dr. Treba napomenuti da je pojam tematike (engl. *aboutness*) u raspravama naišao na osobito snažan odjek kao stručni naziv koji je trebao biti jasniji od pojma sadržaj (engl. *subject*).” (Špiranec 2014: 3) U ovom radu će se uglavnom upotrebljavati pojam sadržaj jer je, s obzirom na predmet – beletristiku, ustaljeniji pojam od pojma očemnosti.

Relevantni podaci koji mogu pomoći u određivanju sadržaja, mogu se potražiti prvo u naslovu i podnaslovu. Naslov sam po sebi može dati krivu informaciju jer se autori isticanja radi često poigravaju riječima i dvostrukim značenjima dajući tek u podnaslovu više informacija o čemu se zapravo u knjizi radi. Nadalje valja proučiti, ako ih knjiga ima, sadržaj⁶, predgovor, pogovor, sažetak, anotaciju ili, u slučaju beletristike, reklamni tekst s omota koji daje osnovne informacije o sadržaju.

Istraživanja su pokazala da “kad predmetni stručnjaci⁷ o istom predmetu razmišljaju u dva različita navrata, neće doći do istog zaključka o njegovu sadržaju” (Broughton 2004: 53) i zbog toga postoje načini kako bi se što više u postupku analize zadržala objektivnost predmetnog stručnjaka. Broughton (2004) dalje govori da je u procesu određivanja predmeta važno voditi računa o obliku dokumenta, osnovnim idejama sadržanima u njemu; imati na umu korisnika i čime bi se on u potrazi za baš tim dokumentom vodio te spominju li se igdje pojmovi koji se odnose na prostor, vrijeme, osobe.

Nakon analize sadržaja, slijedi prijevod, tj. interpretaciju prethodno utvrđenih sadržajnih obilježja treba u predstaviti pomoću jezika za označivanje (Špiranec 2014: 3-4). S obzirom na specifičnost sadržaja književnih djela koja bi trebalo predstaviti, odnosno posebnu vrstu interpretacije koju takav sadržaj iziskuje, automatski sustavi za označivanje, kako oni koji se temelje na statističkoj analizi teksta tako i oni koji se temelje na sintaktičkoj i semantičkoj analizi teksta, još nisu razvijeni u toj mjeri da bi mogli prepoznavati kompleksne značenjske razine književnog teksta (što uključuje metaforičko izražavanje, ironiju i druge stilske figure).

“Glavna osobina jezika za označivanje jest da ih se primarno upotrebljava za organizaciju predmetnog sadržaja dokumenta. Termin “sustavi za organizaciju

⁶ Ovdje se misli na popis dijelova ili poglavlja knjige s naznakom strana, tj. kazalo.

⁷ Izvorno: *indexer*

znanja” (KOS⁸) se sve više i više upotrebljava u smislu da uključuje ne samo kontrolirane rječnike, već i folksonomije, ontologije i druge sustave koje bi se moglo iskoristiti za različite aspekte u organizaciji informacija” (Golub, 2015: 8). I dok je potpuna automatizacija, kakva stoji iza jednostavnih mrežnih tražilica poput Google tražilice, manjkava jer daje rezultate koji su površni, nepotpuni, nasumični i većinom ograničeni na izvore na engleskom jeziku, predmetno označivanje i dalje ostaje skupo i dugotrajno.

1.3. Društveno označivanje kao alternativa i/ili pomoć u predmetnom označivanju književnih tekstova

Internetsko je okruženje značajno promijenilo prirodu informacijskih sustava, ponajviše u tome što im je razvojem i dostupnošću tehnologija i znanja pristupio običan, krajnji korisnik i njima se koristi. Nije se promijenila priroda informacija i sadržaja različitih dokumenata, ali jest način na koji ljudi komuniciraju i razmjenjuju informacije. “Donedavno je zadatak opisivanja informacijskog sadržaja gotovo isključivo bio u domeni informacijskih stručnjaka” (Cordón-García, Alonso-Arévalo, Gómez-Díaz, Linder 2013: 218), no pojavom novih alata, organizacija sadržaja, znanja i informacija više nije u zatvorenom pristupu, već iste te informacije i sadržaje korisnici mogu sami organizirati s mogućnošću ponovnog pristupa, kako bi zadovoljili svoje osobne informacijske potrebe.

Tradicionalni pristup predmetnom označivanju, bilo da je riječ o ručnom indeksiranju ili automatskom, iz samog postupka isključuje krajnjeg korisnika. “Unatoč snažnom teorijskom utemeljenju korisničko se jamstvo u praksi često ostvaruje nasumce i *ad hoc* zbog poteškoća u sustavnom utvrđivanju korisničkoga rječnika“ (Špiranec i Ivanjko 2012: 58-59) iako “predmetni stručnjaci mogu svojom ekspertizom osigurati jamstvo predloška (jer poznaju područje) i strukturalno jamstvo (jer poznaju zakonitosti oblikovanja predmetnica)” (Ivanjko 2017: 40).

Korisničko označivanje javilo se kao potreba za povećanjem brzine i fleksibilnosti informacijskih sustava, odnosno sustava za organizaciju znanja, te korisnici za opisivanje sadržaja i informacija upotrebljavaju prirodni jezik, ne izgrađuju standardizirane i kontrolirane rječnike. U odnosu na tradicionalni pristup

⁸ KOS – *knowledge organization system*

označivanju sadržaju promijenili su se način označivanja i osoba koja označuje, no svrha samog označivanja je i dalje ista: omogućiti pretraživanje informacija (Cordón-García, Alonso-Arévalo, Gómez-Díaz, Linder 2013: 222).

“Postupak slobodnog dodavanja oznaka informacijama i entitetima s namjerom osiguravanja pristupa milijunima drugih korisnika putem Web 2.0 sustava za pretraživanje naziva se folksonomijama” (Cordón-García, Alonso-Arévalo, Gómez-Díaz, Linder 2013: 226), odnosno, riječima osobe koja je termin⁹ skovala: “Folksonomija se stvara iz čina označivanja koje provodi osoba koja konzumira informaciju” (Vander Wal 2007).

Kad bi se moralo navesti neke glavne karakteristike korisničkog označivanja, osim što za razliku od tradicionalnog ne ide od općeg prema posebnome, već obrnuto, među prvima bi bio, prije naveden, izbor rječnika za označivanje koji bira i/ili oblikuje sam korisnik i namijenjen je drugim korisnicima. Zatim, potiče suradničko označivanje i po tome je nediskriminatorno; ovisi isključivo o osobnoj motivaciji korisnika; nema ni izravne ni skrivene troškove “proizvodnje”; prilagodljivo je kontekstu u kojem nastaje; lako se ažurira; ostvaruje neposrednost u komunikaciji s drugim korisnicima... (Hernandez Quintana prema Cordón-García, Alonso-Arévalo, Gómez-Díaz, Linder 2013: 230). Samim time predstavlja ne samo protutežu tradicionalnim modelima organizacije informacija (Špiranec 2014: 10) već i svoje glavne prednosti u odnosu na njega.

Dio se tih karakteristika može interpretirati i kao prednosti, ali i kao mane korisničkog označivanja. Samim time što rabi nekontrolirani rječnik, otvara vrata problemima koje donose polisemija, sinonimi, dvoznačni termini. S obzirom na to da svatko može dodavati oznake i nema mehanizama koji bi garantirali kvalitetu i točnost informacija, u sustav se više ne može u potpunosti pouzdati (Cordón-García, Alonso-Arévalo, Gómez-Díaz, Linder 2013: 235). No isto tako, dvoznačnosti ipak potpunije predstavljaju značenjsku bit sadržaja koji opisuju. Folksonomije svoju prednost svakako imaju u pregledavanju (*browsing*), posebice kod korisnika narodnih knjižnica koji često ne znaju ni autora ni naslov, ali im veći broj pristupnica, pa tako i

⁹ Složenica folksonomija stvorena je od riječi “ljudi” (eng. *folks*) i riječi taksonomija (eng. *taxonomy*). V. Vander Wall, Thomas. Folksonomy coinage and definition. 2007. // Vanderwall.net. Dostupno na: <http://vanderwal.net/folksonomy.html>

onih izrazito subjektivnih, znatno može olakšati pronalazak tražene knjige (Usp. Špiranec; Ivanjko 2012: 62).

Javier Cañada¹⁰ (prema Córdón-García, Alonso-Arévalo, Gómez-Díaz, Linder 2013: 232-233) je opisao četiri vrste korisničkog označivanja prema motivaciji korisnika i društvenoj vrijednosti oznaka.

1. Egoistična oznaka – motivirana isključivo osobnim razlozima – promjenjive je društvene vrijednosti. Najviše smisla ima osobi koja ju je dodijelila. Primjer: *zabavno*.
2. Prijateljska oznaka – dodana je da bi se podijelila s prijateljima – visoke je društvene vrijednosti. Od značaja je grupi koja dijeli zajedničke interese. Primjer: *čitateljski klub*.
3. Altruistična oznaka – teško se oblikuje i za onog koji oznaku dodjeljuje nema osobne koristi, značajno pridonosi dostupnosti informacija cijeloj zajednici – ima najveću društvenu vrijednost. Oznaka najviše pridonosi relevantnosti pri pretraživanju informacija. Primjer: *recikliranje stakla*.
4. Popularna oznaka – osmišljena s namjerom donošenja osobne koristi onom tko ju dodjeljuje – niske je društvene vrijednosti. Glavni joj je cilj privući pažnju na sadržaj. Primjer: *fantastično*.

Iako folksonomije predstavljaju potpuno subjektivni pristup, čime nude mnogo više interpretacija sadržaja nego tradicionalni sustavi za označivanje, “ovaj način označivanja također je pokazao da subjektivne oznake i oznake osobne prirode mogu funkcionirati kao pristupnica, da obogaćuju postupke pretraživanja te samim time nisu nepoželjne pojave u postupcima označivanja (Špiranec 2014: 12-13).

¹⁰ Cañada, J. (2006). Tipologías y estilos del Etiquetado Social prema Córdón-García, José-Antonio ... [et al.]. Social reading : platforms, applications, clouds and tags. Oxford ; Cambridge ; New Delhi : CP [i. e. Chandos Publishing], 2013.

2. Problem klasifikacije književnosti

Korisnici usluga narodnih knjižnica, specifično čitatelji književnih djela/ beletristike, ne moraju nužno imati znanja iz povijesti i/ili teorije književnosti da bi znali prepoznati koja knjiga vrstom, oblikom i sadržajem odgovara na njihovu informacijsku potrebu, baš kao što i autori koji nisu književni teoretičari znaju pisati povijesni roman ili tragikomediju u stihovima. Istovremeno, potreba za klasificiranjem radi interpretacije i okupljanja sličnih sadržaja od značaja je i autorima, i čitateljima (laicima jednako kao i kritičarima), i književnim teoretičarima i informacijskim stručnjacima jer bez odnosa prema nekome sustavu književnih formi pojedinačno književno djelo ne možemo ispravno razumjeti (Pavličić 1983: 34).

2.1. Književnoteorijsko određenje pojma i problema klasifikacije književnosti

“Genološka su pitanja, naime, čvrsto vezana uz tradiciju, ona u dobroj mjeri proistječu iz odnosa prema njoj, pa su zato i problemi u svakoj sredini drugačiji.” (Pavličić 1983: 7) Hrvatska književna teorija koja se bavi pitanjem književne genologije naslanja se na srednjoeuropsku tradiciju utemeljenu na interpretaciji Aristotelova sustava (Solar 2014: 34), no problem s kojim se nosi je isti koji prati i ostale europske jezike jer ni jedan “nema posve jasan naziv za ono što bi se moglo nazvati temeljnom jedinicom književne klasifikacije” (Solar 2014: 36). Pojam se roda uglavnom upotrebljava jednoznačno, ali ponekad je pojam izmjenjiv s pojmovima vrste pa čak i žanra (npr. drama kao rod, različit od lirike; vrsta drame različita od tragedije i komedije kao npr. građanska drama; žanrovska drama, kao obiteljska drama, a ne kriminalistička drama). Uvriježeno je ipak u hrvatskoj književnoteorijskoj tradiciji pojam roda upotrebljavati na najopćenitijem nivou klasifikacije (npr. lirika, epika, drama), pojam vrste na drugom nivou klasifikacije (npr. roman, komedija), podvrste na trećem nivou (npr. životinjski ep) te na četvrtom nivou pojam žanra/forme. Pavličić (1983: 101) žanr definira kao manju skupinu djela unutar vrste koja sadrži sve osobine koje ima vrsta, ali i neke druge i u tom smislu predstavlja jedinu valjanu interpretaciju vrste.

Iako se po Solaru (2014: 36) žanrovi relativno dobro mogu opisati tematikom, likovima i načinima izlaganja, suvremenu klasifikaciju podrivaju književni postupci

koji se u najvećoj mjeri pojavljuju u književnosti 20. i 21. stoljeća kombinirajući žanrove i tematiku tako da je pojedinačna književna djela nemoguće jednoznačno odrediti, ni po rodu, ni po vrsti, ni po žanru ni po tematici koju obrađuju. Odnosno, kompleksnost nekih književnih djela ne dopušta njihovu pojednostavljenu interpretaciju što ne znači da ih u predmetnoj obradi treba zaobići, već samo da im se treba pažljivije pristupiti te omogućiti više pristupnica, uključujući i one koje bi moglo oblikovati korisničko označivanje.

2.2. Klasifikacija i predmetna obrada književnih tekstova/dokumenata

Bibliografski je pristup književnom djelu, kao dokumentu koji treba opisati i klasificirati, prema Purgarić-Kužić (2017: 95) do sad većinom nastojao sažeti sadržaj dokumenta i odrediti njegovu tematiku, a tek se odnedavno više pažnje posvećuje obliku/žanru dokumenta. Kao što je prije navedeno, korisnici (čitatelji) i bez formalnog obrazovanja, samo na temelju čitateljskog iskustva, imaju očekivanja od dokumenta (književnog djela) i zato možemo zaključiti da su žanrovi “važan parametar pretraživanja u informacijskim sustavima” (Purgarić-Kužić 2017: 96). Nadalje, Purgarić-Kužić (2017: 100) pod pojmom žanra podrazumijeva koncept koji ne uključuje samo oblik i sadržaj djela, nego i njegovu namjenu i funkciju i to se podjednako odnosi na književne tekstove (*fiction*) i neknjiževne tekstove (*non-fiction*).

Upute za klasifikaciju prema UDK (2013) donose specijalne pomoćne oznake za književne oblike/žanrove (82-1/9) koje, ako su dodijeljene bibliografskim zapisima sustava u kojem se nalaze, omogućuju relativni pristup dokumentima. Naime, književnost nije u određenju svog oblika/žanra problematična samo književnoj teoriji, nego i informacijskim znanostima. Pavličić (1983: 22-27) navodi tri tipa problema neuređene terminologije gdje se prvi odnosi na situaciju u kojoj postoji više naziva za istu pojavu, drugi na situaciju u kojoj jedan naziv opisuje više pojava i treći koji je kombinacija prva dva. Primjer prvog problema je prozna fiktionalna vrsta manjeg opsega koja se u hrvatskoj književnoteorijskoj tradiciji označava kao: *priča*, *pripovijest*, *pripovijetka*, *kratka proza*, *kratka priča*, *novela*. Specijalne tablice UDK (2013) te pojmove razlikuju:

82-31 Roman. Duža pripovijetka

82-32 Pripovijetke. Novele

82-34 Priče

82-36 Kratke priče. Anegdote.

Iz primjera se vidi da se oznake razlika više odnose na ono što se u književnoj teoriji odnosi na vrstu, ne na žanr. Istovremeno, na primjeru specijalne oznake za *znanstveni roman*, *znanstvenu fantastiku* vidi se da se bibliografsko određenje žanra podudara s književnoteorijskim opisom žanra.

IFLA-ina Genre/Form Working Group (pri The Subject Analysis and Access Section) navodi da autorizirani podaci za žanr/oblik nisu nigdje uključeni u konceptualne modele FRBR obitelji, Izjavu o međunarodnim kataložnim načelima, (ICP), virtualnu međunarodnu normativnu bazu (VIAF), ni u kataložnom pravilniku RDA (*Resource Description & Access*), ali da postoje planovi da ih se u iste uključi.¹¹

Anglo-američka i druge, npr. njemačka i švedska, kataložne tradicije odavno omogućuju pristup bibliografskim zapisima preko pristupnice, ne samo za žanr/oblik, već i predmet. *OCLC/LC Fiction Project* rezultirao je Smjernicama za predmetni pristup individualnim djelima proze, drame i dr. (*Guidelines for Subject Access to Individual Works of Fiction, Drama, Etc. GSAFD*)¹² koje predviđaju četiri pristupne točke dokumentu: žanr/oblik, književni lik, mjesto/vrijeme radnje, tema.

2.3. Predmetno označivanje na stranicama za društveno čitanje

Vitori (2017) i Jadrijević i Gavranović (2014) u svojim istraživanjima pišu da je potreba s korisničke strane za dodjeljivanjem predmetnih odrednica književnim djelima/beletristici velika, a to potvrđuju i stranice za društveno čitanje koje se razvijaju prema potrebama korisnika i nude mogućnost organizacije sadržaja uključujući dodjeljivanje korisničkih oznaka koje su na tragu upravo predmetnih oznaka u informacijskim sustavima za bibliografsko označivanje i pretraživanje te se sadržajima, između ostalog, može pristupiti i preko oznake za žanr/oblik, književni lik, mjesto/vrijeme radnje i temu.

¹¹ IFLA Genre/Form Working Group. Dostupno na <https://www.ifla.org/node/8526> (15.8.2018.)

¹² American Library Association. Subcommittee on the Revision of the Guidelines on Subject Access to Individual Works of Fiction. 2nd ed. Chicago ; London : American Library Association, 2000.

3. Ispitivanje pristupa građi

Cilj istraživanja je ispitati dostupnost knjižnične građe s obzirom na česte informacijske upite korisnika Gradske knjižnice “Franjo Marković” Križevci u mrežnim skupnim katalozima ZAKI, Crolist, Metel i u online katalogu Gradske knjižnice “Franjo Marković” Križevci, koji je autorska¹³ nadogradnja na MetelWin program za knjižnično poslovanje u kojem radi knjižnica, a zatim istu dostupnost provjeriti u sustavima za pregledavanje/pretraživanje na stranicama za društveno čitanje LibraryThing i Goodreads.

Za istraživanje su odabrani ovi sustavi jer su rezultati istraživanja pokazali da su trenutačno najrasprostranjeniji.¹⁴ “Čak 48 narodnih knjižnica plus sve knjižnice koje su unutar mreže Knjižnica grada Zagreba koriste Zaki s pripadajućim online katalogom. Zatim, 52 narodne knjižnice širom Hrvatske posjeduju Metel katalog, također dostupan knjižničnim korisnicima na webu, a 32 knjižnice Crolist knjižnični katalog.”¹⁵ Stranice za društveno čitanje LibraryThing i Goodreads odabrane su zbog jednostavnosti korištenja za “obične” korisnike i zato što primarno omogućuju organizaciju sadržaja te dodavanje korisničkih oznaka za naknadno pretraživanje.

Izbor predmetnica/ključnih riječi izveden je prema informacijskim upitima korisnika Gradske knjižnice “Franjo Marković” Križevci. Riječ je o jednostavnim upitima kojima se traži pristup književnim djelima čiji žanr/forma i sadržaj/tema ne bi trebali zahtijevati složenu pretragu niti bi rezultati pretrage trebali biti kvantitativno ispod očekivanja korisnika.

Formulacija izraza za pretraživanje pojmova u tražilicama na stranicama Goodreads i LibraryThing težila je što prirodnijem izrazu kakvim se služe korisnici.

Sve odabrane predmetnice/ključne riječi pretraživane su na dva načina. Prvo, preko klasifikacijske oznake za žanr/formu. Drugo, kao jednostavan upit u obliku predmetnice ili ključne riječi u unosnom retku za predmet i/ili ključnu riječ, odnosno

¹³ Mrežnu tražilicu Gradske knjižnice “Franjo Marković” Križevci na MetelWin sustav programski nadograđuje Lovro Janeš.

¹⁴ Istraživanje je provedeno u ak. god. 2013./2014. za potrebe izrade diplomskog rada, v. napomenu 14.

¹⁵ Kušanić, Silvija. Pregled i usporedba knjižnično-informacijskih sustava narodnih knjižnica u Hrvatskoj : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2014. Str. 32

ključne riječi. Oba načina pretrage odabrana su zbog jednostavnosti uporabe za korisnika, bilo da je riječ o članu knjižnice ili pomoćnom knjižničaru u narodnoj knjižnici koji na tu vrst informacijskih upita najčešće odgovara s obzirom na radno mjesto (i posjeduje znanje o pretraživanju po klasifikacijskoj oznaci za žanr/formu).

U Tablici 1 navedeni su informacijski upiti prirodnim jezikom, potom prema njima oblikovane predmetnice/ključne riječi u obliku u kojem će ih se pretraživati u navedenim sustavima. Predmetnice su oblikovane prema Pravilniku za predmetni katalog (Štrbac, Vujić 2004) za pretraživanje u skupnom katalogu Zaki i Metelwin, prema Leščić (2007) za pretraživanje u skupnom katalogu CROLIST i Metelwin, te slobodno oblikovane predmetnice za pretraživanje u sustavu Metelwin i mrežnom katalogu Gradske knjižnice “Franjo Marković” Križevci.

Izbor informacijskih upita korisnika je sužen na njih najučestalija 4 u Gradskoj knjižnici “Franjo Marković” Križevci. Zadatak pretraživanja bio je pokazati učinkovitost knjižničnih sustava za pretraživanje na jednostavnim korisničkim upitima i usporediti ih s rezultatima jednostavnih pretraga u tražilicama na stranicama za društveno čitanje.

Analiza sadržaja pokazat će pretraživanjem dobivene rezultate kao relevantne ili nerelevantne za krajnjeg korisnika sustava.

Tablica 1 – Ispis predmetnica/slobodno oblikovanih ključnih riječi i korisničkih oznaka za pretraživanje prema izabrana četiri korisnička informacijska upita Gradske knjižnice “Franjo Marković” Križevci.

Osnovni pojmovi iz informacijskog upita	Predmetnica/ ključna riječ	Korisnička oznaka/ tag
Povijesni roman; prikaz života na dvoru u Rusiji; Katarina Velika	Katarina II, ruska carica – književne teme i motivi Rusija – književne teme i motivi Carizam – književne teme i motivi Katarina II, ruska carica Katarina II – ruska carica Katarina II Katarina Velika Rusija Carizam	Catherine the Great fiction/ novel Russian Empire fiction/novel Russia historical fiction
Špijunski roman; vrijeme Hladnog rata; Istočna Njemačka; Stasi	Njemačka, Istočna – književne teme i motivi Njemačka, Istočna – obavještajno-sigurnosne službe Njemačka, Istočna Istočna Njemačka Špijunaža Špijuni Stasi	Spy novel East Germany spy fiction/novel Cold War spy novel
Kriminalistički roman; mafija (ne talijanska); organizirani kriminal	Mafija – književne teme i motivi Organizirani kriminal – književne teme i motivi Organizirani kriminal Mafija	Organised crime fiction/ novel Organised crime Mafia
Znanstveno-fantastični roman; distopija	Distopija – književne teme i motivi Distopija	Dystopian science-fiction Dystopian novel

3.1. Rezultati

Tablica 2 – Rezultati pretrage žanra/forme po UDK oznakama za žanr/formu.

Žanr/forma	UDK oznaka za žanr	Broj pronađenih zapisa prema UDK oznaci*
Povijesni roman	82-311.6	1. 1 2. 0 3. 26 4. 0
Kriminalistički roman (uključuje špijunski roman; triler)	82-312.4	1. 1 2. 0 3. 38 4. 0
Distopijski roman	82-313.2	1. 0 2. 0 3. 0 4. 0

*1. CROLIST; 2. Zaki; 3. Metelwin; 4. Tražilica Gradske knjižnice "Franjo Marković" Križevci

Rezultati pretrage u CROLISTU dali su samo po jedan rezultat za dvije klasifikacijske oznake i to nerelevantan, naime nije riječ o beletristici, već o stručnim člancima u časopisima.¹⁶

Pretraga u skupnom katalogu sustava Zaki po klasifikacijskoj oznaci, osnovnoj i proširenima, nije dala rezultate. Građa se načelno može pregledavati po klasifikacijskoj oznaci, primjerice: *Engleska književnost. Povijesni i ratni romani.*; *Engleska književnost. Znanstvena fantastika.*; *Engleska književnost. Kriminalistički romani.* Međutim, sustav prilikom otvaranja zapisa za pregled po odabranoj klasifikacijskoj oznaci javlja da za unesene uvjete pretraživanja nema rezultata.

Pretraga u skupnom katalogu Metelwin dala je najviše rezultata, većina ih nije relevantna jer se za pretragu po prvoj UDK oznaci (82-311.6) od 26 pronađenih rezultata njih 14 odnosi na AV građu bez podataka o lokaciji građe, 4 naslova su zapisi Narodne knjižnice Vrbovec koja od 2002. godine radi u sustavu Zaki, a od preostalih pronađenih zapisa, 6 ih pripada specijalnim knjižnicama (Samostan svete Klare Split, Franjevački samostan Guča Gora, Biskupijska knjižnica Varaždin,

¹⁶ Dodatna pretraga proširenjem UDK oznake na 821.111-311.6 dala je 3 relevantna rezultata; pretraga s oznakom 821.112.2-311.6 dala je također 3 relevantna rezultata. Za pretpostaviti je da bi pretraga dala više rezultata sa svakim novim upitom s proširenom UDK oznakom za književnosti na drugim jezicima, no to nije zadatak istraživanja u ovom radu.

Istraživačko dokumentacioni centar Sarajevo), a tek dva su zapisa relevantna jer se mogu pronaći u narodnim knjižnicama (Gradska knjižnica “Ksaver Šandor Gjalski” Zabok, Gradska knjižnica “Don Mihović Pavlinović” Imotski).

Pretraga po UDK oznaci za žanr/formu u katalogu Gradske knjižnice “Franjo Marković” Križevci nije dala rezultate.

Na stranicama za društveno čitanje nije moguća jednostavna pretraga pomoću klasifikacijske oznake.

Tablica 3. – Rezultati pretrage po predmetnicama/ključnim riječima iz Tablice 1 u skupnom katalogu sustava CROLIST.

Predmetnica	Broj pronađenih zapisa	Ključne riječi	Broj pronađenih zapisa
Katarina II, ruska carica	(3)*	Katarina Velika	(7)
		Katarina II	(5) + 1
Carizam	0	Carizam	0
Rusija	0	Rusija	(761)
Njemačka, Istočna	0	Istočna Njemačka	(18)
Istočna Njemačka	0	Stasi	(4)
Špijunaža	(31)	Špijunaža	(55)
Špijuni	(7)	Špijuni	(33)
Organizirani kriminal	0	Organizirani kriminal	(83)
Mafija	(16)	Mafija	(39) + 3
Distopijski roman	0	Distopijski roman	(1)
Distopija	(2)	Distopija	(7)

* Broj u zagradi označava broj nerelevantnih¹⁷ zapisa. Broj bez zagrade označava broj pronađenih relevantnih zapisa. Rezultat pretrage prema ključnoj riječi *Katarina II* jest 6, od toga 5 nerelevantnih i 1 relevantni.

Pretraživanje u skupnom katalogu sustava CROLIST omogućuje pretraživanje i po predmetu (predmetnoj odrednici) i po ključnim riječima. Iz Tablice 3 se vidi da je relevantne rezultate dalo jedino pretraživanje po ključnim riječima.

Ukupan broj bibliografskih zapisa u sustavu 865640.¹⁸

¹⁷ Relevantni zapis: koji odgovara na prvotni informacijski upit (književno djelo/beletristika na zadanu temu, sadržaj) opisan u Tablici 1. Nerelevantni se zapisi odnose na stručnu građu, članke, AV građu ili djela beletristike koja ne odgovaraju na prvotni informacijski upit (npr. poezija).

¹⁸ Dostupno na: http://opak.crolib.hr/cgi-bin/zelko?stt_countbib (30.9.2018.)

Tablica 4. – Rezultati pretrage po predmetnicama/ključnim riječima iz Tablice 1 u skupnom katalogu sustava Zaki.

Predmetnica	Broj pronađenih zapisa	Predmetnica	Broj pronađenih zapisa
Katarina II, ruska carica – književne teme i motivi	(1)	Katarina Velika	Isto kao Katarina II – ruska carica
Katarina II – ruska carica	(10) + 1	Katarina II	Isto kao Katarina II – ruska carica
Rusija – književne teme i motivi	(1)	Rusija	(475)
Carizam – književne teme i motivi	0	Carizam	(1)
Njemačka, Istočna – književne teme i motivi	0	Njemačka, Istočna – obavještajno-sigurnosne službe	(1)
Njemačka, Istočna (Istočna Njemačka)	(36)	Stasi	0
Špijuni – književne teme i motivi	(1)	Špijuni	(21)
Špijunaža – književne teme i motivi	0	Špijunaža	(79)
Organizirani kriminal – književne teme i motivi	0	Organizirani kriminal	(33)
Mafija – književne teme i motivi	(1)	Mafija	(20)
Distopija – književne teme i motivi	(3)	Distopija	(4)

Pretraživanje u skupnom katalogu sustava Zaki daje mogućnost pretraživanja jedino preko pristupnice za predmet (predmetnu odrednicu), ne i za ključnu riječ. Predmetnice su oblikovane uzimajući u obzir Pravilnik za predmetni katalog (Štrbac, Vujić 2004). Jednostavnim pretraživanjem pronađen je samo jedan relevantni rezultat. Ukupan broj bibliografskih zapisa u sustavu: 555 118.¹⁹

¹⁹ Dostupno na <https://katalog.zaki.com.hr/pagesMisc/Katalog.aspx> (30.9.2018.)

Tablica 5. – Rezultati pretrage po predmetnicama/ključnim riječima iz Tablice 1 u skupnom katalogu sustava Metelwin.

Predmetnica/ ključne riječi	Broj pronađenih zapisa	Predmetnica/ ključne riječi	Broj pronađenih zapisa
Katarina II, ruska carica	(5)	Katarina Velika	(39)
Rusija	(2643)	Carizam	(9)
Istočna Njemačka (Njemačka, Istočna)	(52)	Špijuni	(44)
Špijunaža	(229) +1		
Organizirani kriminal	(117)	Mafija	(174)
Distopijski roman	(2) +19	Distopija	(1) + 39

Skupni katalog sustava Metelwin daje mogućnost pretraživanja preko pristupnice za predmet (predmetnu odrednicu) i ključne riječi, no rezultat pretrage je identičan pa se može zaključiti da u jednostavnoj pretrazi sustav ne razlikuje pristupnice za predmet i ključne riječi.

Metelwin sustav ne nudi mogućnost jednostavnog pretraživanja. Naime, prilikom pretraživanja preko pristupnice za predmet (predmetnu odrednicu) kao prvi rezultat daje popis svih predmetnih odrednica koje u sebi sadrže u tražilicu prvotno upisanu riječ, bilo da je rezultat pretrage jednostavna oznaka ili složena predmetna odrednica. Tek se drugim korakom, izborom jedne od ponuđenih predmetnica, otvara popis bibliografskih zapisa koji su označeni tom predmetnom oznakom. Dodatni problem predmetnog pretraživanja u Metelwin skupnom katalogu je velika neusklađenost predmetnica koje nisu standardizirane, već su puno sličnije korisničkim oznakama, uključujući sve negativne strane koje ono donosi. Neke su preuzimane iz sustava Zaki pa su zadržale taj oblik, neke su proizvoljno dodijeljene bez poštivanja ijednog načela navedenih u teorijskom dijelu ovog rada. Ukupan broj bibliografskih zapisa je preko 2 000 000 zapisa.²⁰

²⁰ Dostupno na: <http://library.foi.hr/metelgrad/index.php?page=metelwin> (30.9.2018)

Tablica 6. – Rezultati pretrage po predmetnicama/ključnim riječima iz Tablice 1 u mrežnom katalogu Gradske knjižnice “Franjo Marković” Križevci.

Predmetnica	Broj pronađenih zapisa	Predmetnica	Broj pronađenih zapisa
Katarina II, ruska carica (Katarina II)	0	Katarina Velika	(6)
Rusija	(38)	Carizam	0
Njemačka, Istočna (Istočna Njemačka)	(1) + 1	Stasi	0
Špijuni	(12)	Špijunaža	(21)
Organizirani kriminal	(11)	Mafija	(26)
Distopijski roman	5	Distopija	(1) + 6

Mrežna tražilica kataloga Gradske knjižnice “Franjo Marković” nudi samo mogućnost pretrage pomoću pristupnice za predmet (predmetnu odrednicu). Ukupan broj zapisa za pretraživanje je oko 87 000.²¹

²¹ Dostupno na: <http://www.knjiznica-krizevci.hr/html.asp?id=5310> (30.9.2018.)

Tablica 7. – Rezultati pretrage u tražilicama stranica za društveno čitanje LibraryThing i Goodreads.

Osnovni pojmovi iz informacijskog upita	Korisnička oznaka / tag	LibraryThing	Goodreads
Povijesni roman; prikaz života na dvoru u Rusiji; Katarina Velika	Catherine the Great fiction/ novel	1	12
	Russian Empire fiction/novel	4	4
	Russia historical fiction	2	11
Špijunski roman; vrijeme Hladnog rata; Istočna Njemačka; Stasi	Spy novel	402	330
	East Germany spy fiction/novel	0	0
	Cold War spy novel	3	7
Kriminalistički roman; mafija (ne talijanska); organizirani kriminal	Organised crime fiction/ novel	0	0
	Organised crime	151	10
	Mafia	4622	3826
Znanstveno-fantastični roman; distopija	Dystopian science-fiction	68	80
	Dystopian novel	91	141

LibraryThing u svojim rezultatima daje sva izdanja i sve oblike u kojima se neki naslov može naći pa tako primjerice jedan rezultat može predstavljati seriju romana na traženu temu. Pojam *fiction* u pojedinim upitima daje rezultate isključivo iz stručne literature, dok je pojam *novel* isključivo vezan uz traženi pojam romana, dakle fikcije. Ne postoji mogućnost razvrstavanja rezultata koji bi omogućili lakše pronalaženje relevantnih rezultata s obzirom na prvotni informacijski upit prema kojem se provodi pretraživanje. Ukupan broj knjiga (zapisa) dostupnih za pretraživanje iznosi 2,2 milijarde²², odnosno 128 235 045.²³

²² Dostupno na: <https://www.goodreads.com/about/us> (30.9.2018.)

²³ Dostupno na: <https://www.librarything.com/zeitgeist> (30.9.2018.)

3.2. Rasprava

Rezultati svih pretraživanja u najvećim sustavima za pretraživanje u Hrvatskoj potvrđuju učinkovitost dosadašnjih preporuka pravilnika za predmetnu obradu da se književnim djelima ne dodjeljuju predmetne odrednice. Odnosno, rezultati pretrage koji su relevantni i od koristi krajnjim korisnicima narodnih knjižnica zanemarivi su u odnosu na broj zapisa koje sustavi sadrže. Iako bi potpuna klasifikacijska oznaka (prema UDK) za žanr/formu bila od pomoći knjižničaru koji je prvi korak u odgovaranju na informacijski upit korisnika, ako već ne izravno krajnjem korisniku, u postupku katalogizacije se i taj dio zanemaruje, odnosno kod dodjeljivanja UDK klasifikacijskih oznaka u kataložnom zapisu, oznaka se skraćuje i ne može dati relevantni rezultat ili traži složeniju pretragu koja produžuje vrijeme pretrage i zahtijeva naknadnu analizu rezultata kako bi se mogli izlučiti oni koji su relevantni za krajnjeg korisnika.

Pretraga preko pristupnice za predmet/ ključne riječi daje više rezultata, no i dalje su nerelevantni za korisnika koji traži pristup do književnih djela (beletristike).

Istovremeno, pretraživanje prirodnim jezikom zadanih predmeta/sadržaja u tražilicama stranica za društveno čitanje LibraryThing i Goodreads daje više rezultata. Ispitivanje relevantnosti rezultata je onemogućeno ograničenim mogućnostima naknadnog sužavanja rezultata pretrage prema dodatnim parametrima. Međutim, sustavi za pretragu (odnosno algoritmi koji iza njih stoje) uspijevaju ponuditi relevantne rezultate među prvima rezultatima. (Uspoređeni su s rezultatima pretraga u knjižničnim sustavima korištenima u radu.)

Korisnici narodnih knjižnica u Hrvatskoj kojima je primarna informacijska potreba ona za djelima beletristike ostaju bez zadovoljenja te potrebe što, naravno, za sobom povlači pitanje nabave i obrade građe (čak 45% sveukupne nabave za narodne knjižnice) do koje korisnici ne mogu doći. Čini se posve logičnim da se korisnici okreću velikim tražilicama, bilo da je riječ o Google tražilici ili onima na stranicama za društveno čitanje, kako bi pronašli nove naslove bez poznavanja autora i naslova i stručno oblikovane predmetne odrednice (ako takva uopće postoji i ako je dodijeljena bibliografskom zapisu), već samo s poznavanjem predmeta (sadržaja, teme) koji ih zanima. Riječ je o sustavima za pretraživanje za koje nisu potrebna iščitavanja uputa

za korištenje i ispravno čitanje rezultata pretrage i nude jednostavni pristup pretraživanju. Jedini trud koji je korisnik dužan uložiti je otvoriti zapis koji ga zanima i na temelju vlastitog iskustva čitanja i pretraživanja procijeniti odgovara li na njegov informacijski upit.

Vitori (2017) je analizom predmetnih odrednica za povijesne romane istraživala dostupnost informacija u skupnom katalogu CROLIST. Rezultati istraživanja pokazali su da postoji pozitivan pomak u izradi predmetnih odrednica za povijesne romane, ali da nije obuhvaćen ni sustavan. Također, knjižnice u sustavu koje izrađuju predmetne odrednice ne surađuju pa neke izrađuju strukturirane i normirane predmetne odrednice, a neke slobodno oblikovane. To objašnjava zašto smo u pretraživanju izbora predmetnica u sustavu CROLIST izabrane pojmove pretraživali i preko pristupnice za predmet i za ključne riječi, a i potvrđuje istraživanje od Vitori - da je pristup djelima književnosti preko predmetnih odrednica ograničen ili onemogućen.

Slično je potvrdilo i istraživanje predmetnog označivanja književnih djela fantastike i znanstvene-fantastike (Jadrijević, Gavranović 2014: 157). Pristup građi je ograničen ili onemogućen zbog neusklađenosti predmetnih odrednica za žanr ili zbog nepostojanja predmetnih odrednica u bibliografskim zapisima.

4. Zaključak

Tri najveća (upotrebljava ih najviše knjižnica) knjižnična sustava, CROLIST, Zaki i Metelwin, s različitim tradicijama predmetne obrade, pokazala su svoju manjkavost u omogućavanju pristupa bibliografskim zapisima (a time i građi) korisnicima narodnih knjižnica. Pretraživanje istih pojmova u velikim sustavima i u izabranom malom lokalno prilagođenom sustavu ne pokazuje značajnu razliku u dobivenim rezultatima. Argumenti da je predmetna obrada skupa, bilo da je riječ o tome da je riječ o dugotrajnom procesu, da postupak zahtijeva predmetnog i informacijskog stručnjaka pa je zbog toga ograničena na znanstvenu i stručnu literaturu, stoje. No, i kod predmetne obrade znanstvene i stručne građe traže se jeftinija i učinkovitija rješenja kao što su primjerice automatsko označivanje ili autorsko označivanje (autor koji sam svom dokumentu dodjeljuje oznake), no od

predmetne se obrade ne odustaje. Ne postoji razlog zbog čega se to ne bi moglo tražiti od autora književnih djela u svrhu obrade književnih djela. Priprema anotacija s ovitka i priopćenja za javnost koja sažeto donose o čemu je neka knjiga uobičajena su praksa svih izdavača (uključujući i samizdate) i knjižničari ih preuzimaju i dodaju strojno čitljivim kataložnim zapisima, a u interesu je i autora i izdavača i knjižničara da knjiga ili dokument nađu svoj put do čitatelja. Kvaliteta tih tekstova bila bi odgovorna za bolji ili lošiji pristup zapisu kojem su dodijeljeni. Također, rastuća popularnost korisničkog označivanja sadržaja, recenziranja i ocjenjivanja prisiljava informacijske sustave na promjenu i razvoj te se često spominje pristup koji bi kombinirao elemente korisničkog označivanja s onima profesionalne sadržajne obrade. Trebalo bi omogućiti svaku promjenu koja će pomoći narodnim knjižnicama da u potpunosti ispunjavaju svoje zadaće. S obzirom na to da narodne knjižnice u načelu nisu profitabilne ustanove koje razvijaju skupe proizvode te je njihov razvoj prepušten političkim programima država koje ih osnivaju, ostaje vidjeti koliko je u interesu osnivača ulagati u dodatni razvoj informacijskih sustava za korisnike od kojih za taj proizvod ne može ostvariti izravnu dobit. Promjene u razvoju i izgradnji novih sustava za organizaciju informacija i znanja su neminovne, no pitanje je kome će biti od koristi i koju će društvenu skupinu isključiti djelomično ili u potpunosti i ostaje li na "običnim čitateljima" da se, kao učinkovitim sustavima za pretraživanje i pristup relevantnim informacijama, oslanjaju na usmenu predaju, iskustvo i sjećanje lokalnih knjižničara, na stranice za društveno čitanje ili Google.

6. Literatura

American Library Association. Subcommittee on the Revision of the Guidelines on Subject Access to Individual Works of Fiction. 2nd ed. Chicago ; London : American Library Association, 2000.

American Library Association. Subject Analysis Committee Subcommittee on Authority Records for GSAFD. Final Report: ALA Midwinter Conference 2001.

Balíková, Marie. Focusing on User Needs: New Ways of Subject Access in Czechia. // Subject Access : Preparing for the Future. Ed. Patrice Landry et al. Berlin ; Boston : De Gruyter Saur, 2011.

Broughton, Vanda. Essential Classification. New York : Neal-Schuman Publishing, 2004.

Chowdhury, G. G. Introduction to Modern Information Retrieval. London : Library Association Publishing, 1999.

Cordón-García, José-Antonio ... [et al.]. Social reading : platforms, applications, clouds and tags. Oxford ; Cambridge ; New Delhi : CP [i. e. Chandos Publishing], 2013.

Golub, Koraljka. Predmetno pretraživanje u knjižničnim katalozima s web-sučeljem : magistarski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2003.

Golub, Koraljka. Subject Access to Information : an Interdisciplinary Approach. Santa Barbara : Libraires Unlimited, 2015.

IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice u IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Ur. Christie Koontz i B. Gubbin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

Ivanjko, Tomislav. Korisničko označivanje i predmetni pristup. // Predmetna obrada : pogled unaprijed : zbornik radova. Ur. Branka Purgarić-Kužić i Sonja Špiranec. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. Str. 38-56.

Jadrijević, Romana; Gavranović, Drahomira. Predmetna obrada fantastične i znanstveno-fantastične književnosti : pilotno istraživanje. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1/3(2014), str. 141-160.

Jahns, Yvonne. 20 Years SWD – German Subject Authority Data Prepared for the Future. // Subject Access : Preparing for the Future. Ed. Patrice Landry et al. Berlin ; Boston : De Gruyter Saur, 2011.

Jurić Vukadin, Lidija; Sekne, Melanija. Upute za klasifikaciju književnosti prema Univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu [Elektronička građa] : s primjerima. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009.

Kovačević, Jasna; Vrana, Radovan. Pogled na knjižnične usluge iz perspektive korisnika // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1/2(2015), str. 135-160.

Kušanić, Silvija. Pregled i usporedba knjižnično-informacijskih sustava narodnih knjižnica u Hrvatskoj : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2014.

Leščić, Jelica. Klasifikacija i predmetno označivanje : priručnik za stručne ispите. Zagreb : Dominović, 2007.

Leščić, Jelica. Univerzalna Decimalna Klasifikacija : priručnik za knjižničare i shema za narodne knjižnice. Zagreb : Dominović, 2012.

Mikačić, Mira. Teorijske osnove sustava za predmetno označivanje. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1996.

Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine. Dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/a/NSPČ.pdf> (29.7.2018.)

Principles underlying subject heading languages (SHLs) / edited by Maria Ines Lopez and Julianne Beall ; Working Group on Principles Underlying Subject Heading Languages ; approved by the Standing Committee of the IFLA Section on Classification and Indexing. Munchen : K.G. Saur, 1999.

Olson, Hope A.; Boll, John J. Subject analysis in online catalogs. Englewood, Col. : Libraries Unlimited, a division of Greenwood Publishing Group, 2001.

Pavličić, Pavao. Književna genologija. Zagreb : Liber, 1983.

Solar, Milivoj. Ideja i priča. Zagreb : Golden marketing – Tehnička knjiga, 2004.

Solar, Milivoj. Književnost : vrlo kratak uvod u njezinu teoriju, povijest i kritiku. Zagreb : Politička kultura, 2014.

Solar, Milivoj. Teorija književnosti. Zagreb : Školska knjiga, 1987.

Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, (Narodne novine 58/1999)

Svenonius, Elaine. Intelektualne osnove organizacije informacija. Lokve : Benja, 2005.

Špiranec, Sonja; Ivanjko, Tomislav. Experts vs novices tagging behavior : an explanatory analysis. // 2nd International Conference on Integrated Information (IC-ININFO 2012) (30.8.-3.9.2012. ; Budimpešta, Mađarska) Proceedings of the 2nd International Conference on Integrated Information (IC-ININFO 2012), str. 456 – 459. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.02.076> (10.8.2018.)

Špiranec, Sonja; Ivanjko, Tomislav. Predmetni jezici s korisničkim jamstvom : što možemo naučiti od folksonomija : preliminarno istraživanje. // 15. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske strukture : zbornik radova / uredili Damir Hasenay i Maja Krtalić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012., str. 57-72.

Špiranec, Sonja; Livaja, Blaža. Korisničke oznake i predmetne odrednice : istraživanje funkcionalnosti kao prilog unapređenju predmetnoga pristupa. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1/3(2014), str. 51-68.

Špiranec, Sonja. Subjektivna paradigma sadržajnog označivanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1/3(2014), str. 1-14.

Štrbac, Dušanka; Vujić, Mirjana. Pravilnik za predmetni katalog. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2004.

Univerzalna decimalna klasifikacija : skraćeno izdanje. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2013.

Vander Wall, Thomas. Folksonomy coinage and definition. 2007. // Vanderwall.net. Dostupno na: <http://vanderwal.net/folksonomy.html> (25.8.2018.).

Vitori, Vera. Predmetno označivanje književnih tekstova – povijesnih romana. // Predmetna obrada : pogled unaprijed : zbornik radova. Ur. Branka Purgarić-Kužić i Sonja Špiranec. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. Str. 149-162.

Mrežni izvori:

Skupni katalog CROLIST: <http://161.53.3.18/anew/clasic.html>

Skupni katalog Zaki: <https://katalog.zaki.com.hr/pages/search.aspx?¤tPage=1&searchById=-1>

Skupni katalog Metelwin: <http://library.foi.hr/m3/o1.php?mg=1&lang=hr>

Mrežni katalog Gradske knjižnice “Franjo Marković” Križevci: <http://www.knjiznica-krizevci.hr/ekatalog/default.asp>

LibraryThing: <https://www.librarything.com>

Goodreads: <https://www.goodreads.com>